

ПОЛОНИСТИКАТА В БЪЛГАРИЯ

**По повод 60-ата годишнина на самостоятелното преподаване
на полски език, литература и култура в Софийския университет**

Панайот Карагъзов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията представя историята на преподаването на полски език и култура в Софийския университет. Авторът описва подробно историческия контекст, в който се развиват ранните българо-полски отношения, академичния обмен между двете страни и съвременните възможности за изучаване на езика.

Keywords: Polish language, Polish Studies, Bulgaria, Poland, Sofia University, Slavic Studies

Историята на полско-българските отношения започва през 1444 г. с похода на крал Владислав III Ягело, посмъртно наречен Варненчик. По-късно, през XVII в., видни български католици, сред които Петър Богдан Бакшич (1601–1674), Петър Парчевич (1612–1674), Филип Станиславов и др., посещават най-могъщата славянска държава, за да търсят подкрепата ѝ в борбата срещу общия враг – Османската империя. Южните славяни следят с възхита победите на полската войска над турската в знаменитите битки край р. Хочим (1621) и Виена (1683). До 1795 г. българите се надяват, че непобедимата полско-литовска Жечпосполита ще ги избави от турското робство, но за нещастие след третата подялба на страната им поляците споделят нерадостната съдба на поробените българи. След разгрома на Ноемврийското въстание (1830) и Пролетта на народите (1848) редица полски патриоти намират убежище в българските земи, а през есента на 1855 г. на инспекция на полския легион, подготвящ се за война с Русия в рамките на Османската армия в Бургас, пристига Адам Мицкевич (1799–1855). Един от най-храбрите български революционери – Гаврил Хлътев (1843–1876), остава в историята и в националното съзнание на българите с полския си псевдоним Бенковски (взет от паспорта на полския революционер Антон Бенковски). България тачи паметта на загиналите в Руско-турската освободителна война от 1878/9 г. полски войници и офицери.

С възстановяването на държавния суверенитет на България и Полша политическите и културните връзки между двата славянски народа се раз-

ширяват и задълбочават. Кулминация на тази близост е визитата на папа Йоан Павел II (1978–2005) в България през май 2002 г. Посещението на Славянския папа свързва най-голямата с най-малобройната католическа общност на Стария континент и показва, че въпреки конфесионалните различия поляци и българи са неразривна част от еврохристиянската цивилизация.

В продължение на векове (понякога достигащата до безразсъдност) военна и политическа смелост на поляците, включваща войните им с мюсюлманите, въстанията срещу руснаците, съпротивата срещу фашисткия и комунистическия тоталитаризъм, а в най-ново време и отстояването на полските национални интереси в Европейския съюз, представляват за българите стимулираща аналогия. Или изказано с думите на Сенкевич – служи „за подкрепа на сърцата“.

Първите полско-български литературни взаимоотношения са провокирани от обществено-политическата обстановка. Писателите Михал Чайковски (1804–1886) и Зигмунт Милковски (1824–1915) (по-известни с псевдонимите Садък паша и Теодор Томаш Йеж) и Карол Бжозовски (1821–1904) в творбите си изобразяват български реалии. Въпреки че в повечето случаи релацията *българи-турци* всъщност означава *поляци-руснаци*, техните произведения запознават полската (и не само) общественост със ситуацията, в която се намират поробените южни славяни.

Възходящото проникване на полската литература в България започва в края на XIX в. Въпреки че ранните преводи са направени от руски език, Ив. Вазов (1850–1921) и К. Величков (1855–1907) включват в първите български литературни хрестоматии произведения от полски автори. През 1896 г. в първата българска историография на славянските литератури, предназначена за обучението по литература в българските гимназии, младият учен Йордан Иванов представя най-значителните полски писатели. В труда си Иванов умело разделя полската романтическа литература на „туземска“ и „емигрантска“. През 1916 г. Вазов започва стихотворението си *Сенкевичу* с паралела „Възкръсна Полша, а ти загина“ и завършва, като в стила на великия си предходник Христо Ботев предрича безсмъртие за твореца, който даде на света *Quo vadis*.

Мощни двигатели на взаимното опознаване на поляци и българи са основаните през 1918 г. Българо-полско и Полско-българско културно дружество. Сп. *Полско-български преглед* и неговото приложение *Полска библиотека* стават активни популяризатори на полската история и съвременност. С течение на времето полската литература става една от най-добре представените чужди литератури в България. Преведени и публикувани в големи тиражи (а някои от които многократно преиздавани!) са най-значимите произведения не само на полските класици, но и на съвременните полски

прозаисти, поети и драматурзи. Сред шедьоврите на българското преводаческо изкуство са *Трени* на Ян Кохановски (1530–1584), *Пан Тадеуш* на А. Мицкевич, романите на Хенри Сенкевич, Болеслав Прус, Елиза Ожешкова, Стефан Жеромски, Владислав Реймонт, Веслав Мишливски, Ришард Капушчински, стиховете на Ярослав Ивашкевич, Юлиан Тувим, Чеслав Милош, Вислава Шимборска и пр. Сред най-изявените преводачи се нареждат Ивав Вазов, Дора Габе, Елисавета Багряна, Христо Вакарелски, Владислав Икономов, Димитър Пантелеев, Иван Вълев и много други.

Началото на българската академична полонистика е свързано с основаването на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в който през 1888 г. е открита специалността славянска филология. Полско-българските академични контакти са особено интензивни в периода между двете световни войни, когато видните български филолози Стефан Младенов (1880–1963), Боян Пенев (1882–1927), Иван Леков (1904–1978), Кирил Мирчев (1910–1975), Любомир Андрейчин (1910–1975), Кую Куев (1908–1993), Петър Динеков (1910–1992) и др. специализират в полски университети. Завръщайки се в родината си, част от тях дават мощен тласък на преподаването на полски език в Софийския университет, където от 1938 г. полският език е един от задължителните езици за студентите слависти, българисти и русисти.

Характерна черта на българската полонистика е, че от самото ѝ начало е неразривно свързана със славистиката и българистиката. Важно е да се отбележи, че студентите слависти следват паралелно и българска филология и получават диплома, позволяваща им да преподават български език и литература на всички образователни равнища. След последните промени в сферата на българското висше образование славистиката остана една от малкото специалности, чиито абсолвенти завършват направо т.нар. „магистратура след средно образование“ със степен „магистър по славистика и българистика“.

Полският език, литература и фолклор се изучават в рамките на задължителните за всички специалности на Факултета по славянски филологии съпоставителни курсове по *сравнителна граматика на славянските езици, история на славянските литератури и славянска етнография и фолклор* (напоследък преименувани на антропология). След Втората световна война интегралната филологическа специалност славянска филология се разделя на руска (1946), българска (1953) и славянска филология (1953). Въпреки че причините за тази диференциация са повече идеологически отколкото академически, обособяването на самостоятелна славянска филология с три основни профила – полонистика, бохемистика и сърбохърватистика се отразява изключително благоприятно на преподаването на полски език в Софийския университет. Полският става задължителен за

студентите полонисти отначало в продължение на осем, а понастоящем в продължение на десет семестъра. Двусеместриалното изучаване на полски език остава задължително за студентите българисти и русисти. През различни периоди полски език изучават студенти от Географския (в специалността „География на туризма“), Историческия и др. факултети на Софийския университет.

Едва ли има други чуждестранни университети, в които преподаването на полски език е толкова внушително. В специалността славянска филология студентите на Софийския университет изучават езика на Кохановски, Мицкевич и Мрожек в неговата практическа, теоретическа, историческа и преводаческа съвкупност. Практически полски език се изучава със следния седмичен хорариум през съответните семестри: I и II семестър по 8 ч.; III – 6 ч., IV – 8 ч., V, VI, VII и VIII – 6 ч. През последната – пета година на магистърската програма – студентите имат 90 учебни часа практически полски език. По време на следването е застъпено теоретическото преподаване на полски език под формата на *фонетика и фонология* (30 лекционни часа), *морфология* (30 лекционни + 30 семинарни), *словообразуване и лексикология* (30/15), *стилистика* (30), *прагматика* (30) и *историческа граматика* (60/15) и *история на полския език* (60/15). Избирателната езиковедска специализация през IX–X семестър включва още 135 лекционни часа. Сумарно студентите полонисти имат 1080 часа практически полски език и 465 часа теоретически дисциплини. Освен това (пряко и опосредствано) полски се преподава в часовете по *теория и практика на превода* (60/3) и *сравнителна граматика на славянските езици* (60/60).

Занятия по полски език в миналото са водили изтъкнатите учени Ив. Леков, Л. Андрейчин, К. Куев, С. Радева, Бл. Лингорска и др. Понастоящем щатни преподаватели по полски език в Катедрата по славянско езикознание са колегите Л. Куева-Шверчек, Ив. Гугуланова, Д. Денчева, В. Делева. От 1954 г. до днес незаменима роля при обучението на софийските полонисти играят изпращаните от Полша лектори. Като носители на езика и висококвалифицирани специалисти те осигуряват не само перфектното усвояване на полската граматика, произношение и лексика, но също така и актуална информация за полската култура, литература и обществен живот. Поради липса на място и време, за съжаление, не мога да изброя всички заслужили полски колеги, но не мога да не спомена първите и последните от тях: З. Митрос, Т. Домбек, Х. Ожеховска, Й. Майхровски, В. Галонзка, Й. Суйецка, А. Швед, Жанет Павловска, Дорота Фатер и др. Лекторати по полски език има и в университетите на Пловдив, Велико Търново и Шумен.

Преподаването на полска литература се осъществява от Катедрата по славянски литератури. Студентите навлизат в полонистиката чрез 60

лекционни часа по *исторически и културни реалии на Полша*. След това преминават курс по *сравнителна история на славянските литератури* (75/60), чийто „гръбнак“ представлява полската художествена словесност, а в трети и четвърти курс задълбочено се запознават с *историята на полската литература* (210/210). Литературоведската специализация в последния курс на обучението предвижда още 210 часа по *сравнително славянско литературознание, развитие на полската обществена мисъл и най-нова полска литература*. В миналото история на полската литература са преподавали изтъкнатите полонисти Б. Пенев, Емил Георгиев, К. Куев, П. Динеков и Боян Биолчев. Сега лекции и упражнения изнасят Калина Бахнева, Панайот Карагьозов и Камен Риков.

Освен в СУ „Св. Климент Охридски“ в рамките на специалността славянска филология полски език, литература и култура се изучават в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, като техните учебни планове наподобяват програмите на най-стария български университет. Десетилетия наред под различни форми полският език се изучава в морските туристически центрове Варна и Бургас.

Мощен популяризатор на полския език представлява Полският институт (преди това Полски културен и информационен център) в София, който традиционно предлага курсове по полски език за начинаещи и напреднали. В продължение на почти половин век, чрез филмите, беседите и канените от Полша дейци на литературата, науката и културата, Институтът бе за българите отворен прозорец към Полша и свободния свят.

На прехода от XX към XXI век издаването на полски книги, поставянето на полски пиеси и прожекцията на съвременни полски филми в България забави развойната си динамика. За щастие през последните години своевременното превеждане и публикуване на полски произведения постепенно се възстановява. С приобщаването на България към Европейския съюз се откриват големи възможности за академичен обмен на студенти и преподаватели и разширяване на цялостното полско-българско сътрудничество. Основното предизвикателство, пред което са изправени полската българистика и българската полонистика е подготовката на висококвалифицирани преводачи за Европейската комисия и останалите европейски институции. Предизвикателство, с което Софийският университет без съмнение ще успее достойно да се справи.

ЛИТЕРАТУРА

- Светомир, Иванчев. (1981). Полската филология в България. In: *Od Wisly do Maricy. Kraków.*
- Wencze, Popowa. (1981). Język polski w Bulgarii. In: *Od Wisly do Maricy. Kraków.*
- Преводна рецепция на европейските литератури в България. Славянски литератури. (2002). София
- Bulgarzy na Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie międzywojennym.* (2002). Kraków.
- Василенва-Карагьозова, Светлана. (2003). Славистика в Софийском университете. In: *Histoire de la slavistique. Le role des institutions. Paris.*

POLISH STUDIES IN BULGARIA

Abstract. This article presents the history of Polish Studies at Sofia University „St. Kliment Ohridski“. The author presents a detailed account of the historical context in which Polish-Bulgarian relations developed, highlights key figures for the academic exchange between the two countries and elaborates on the current possibilities for study of Polish language and culture.

Prof. Panayot Karagyozov, DrHab

✉ Dean, Faculty of Slavic Studies
Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15 Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria